

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 347

Ekonomia

Redaktorzy naukowi

Jerzy Sokołowski

Magdalena Rękas

Grażyna Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-418-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	11
Łukasz Abramczuk, Konrad Jabłoński, Aldona Skarzyńska: Projekcja opłacalności zbóż i rzepaku w zależności od kosztów uprawy i wyników produkcyjnych	13
Irena Augustyńska-Grzymek: Bezrobocie a emigracja ludności wiejskiej na przykładzie regionu Pomorze i Mazury	22
Ryszard Barczyk: Znaczenie przemian banków komercyjnych w kształtowaniu morfologii cykli kredytowych w Polsce w latach 1998-2013	32
Nicoletta Baskiewicz: The role of the process owner in the successive stages of the process management	45
Aneta Bernatowicz: Zarządzanie zasobami ludzkimi w procesie budowania kapitału pracy przedsiębiorstwa budowlanego	56
Agnieszka Bretyn: Konsumpcja gospodarstw domowych w Polsce na tle wybranych krajów Unii Europejskiej	65
Kazimierz Cyran, Sławomir Dybka: Dystrybucja produktów na tle pozostałych obszarów wykorzystania Internetu w przedsiębiorstwach sektora żywnościowego (np. woj. podkarpackiego)	75
Sławomir Czetwertyński: Wirtualizacja dóbr informacyjnych na przykładzie usługi „wideo na życzenie”	86
Magdalena Czulowska, Marcin Żekało: Koszty żywienia krów w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka	97
Małgorzata Deszczka-Tarnowska: Rynek mikrokredytów – analiza porównawcza na przykładzie Polski i Niemiec	105
Grzegorz Dybowski: Relacje ekonomiczne w polskim łańcuchu drobiarskim.....	115
Mateusz Folwarski: Analiza zależności wpływu wybranych zmiennych na poziom wynagrodzeń kadr zarządzających w bankach w wybranych krajach	125
Artur Grabowski: Znaczenie ekonomiczne zimowych igrzysk olimpijskich – implikacje dla Polski	134
Aleksander Grzelak, Angelika Dziubak: The selected problems of economic development of Mexico at the beginning of the twenty-first century....	144
Marcin Halicki, Bogusław Ślusarczyk: Analysis of the impact of economies' internationalization in the portfolio management process	155
Anna Horodecka: „Homo oeconomicus” jako podstawa ekonomii – krytyka i alternatywy	166

Żaklina Jabłońska, Piotr Jabłoński: Franczyza w małych i średnich sklepach spożywczych działających w Polsce.....	184
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Modelowanie rynku energii przy użyciu nowoczesnych metod prognostycznych.....	195
Michał Jurek: Model biznesowy banków spółdzielczych w Polsce – ryzyko i wyzwania.....	205
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak: Wielowymiarowa analiza porównawcza rozwoju regionalnego Polski Wschodniej i Zachodniej.....	215
Janusz Kot, Ewa Kraska: Współpraca jako element działalności przedsiębiorstw zlokalizowanych w klastrach (na przykładzie regionu świętokrzyskiego).....	228
Andrzej Kowalczyk: Konkurencyjność przedsiębiorstw – wybrane zagadnienia.....	239
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: Alternatywne podejście do analizy efektów BIZ w obszarze produktywności.....	251
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: Rola integracji gospodarczej w kształtowaniu procesów rozwojowych – analiza w kontekście kreatywnej destrukcji.....	262
Hanna Kruk: Hipoteza rajów dla zanieczyszczeń – ujęcie teoretyczne.....	272
Anna Krzysztofek: Nowa formuła Respect Index.....	282
Justyna Kujawska: DEA jako metoda oceny niemedycejskich determinantów zdrowia.....	293
Paweł Kulpaka: Model konsumpcji permanentnej M. Friedmana a keynesowskie funkcje konsumpcji – empiryczna weryfikacja wybranych teorii na przykładzie Polski.....	303
Wojciech Leoński: Korzyści i koszty związane ze stosowaniem koncepcji CSR w przedsiębiorstwie.....	314
Józef Łobocki: Rola zakorzenienia lokalnego w warunkach gospodarki globalnej.....	323
Agnieszka Łopatka: Rozwój społeczny z rozróżnieniem płci w aspekcie wskaźnika HDI w Polsce.....	331
Aleksandra Majda: Internal determinants of competitive advantage in Polish and Italian family businesses in the time of knowledge-based economy-comparative analysis.....	341
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz: Analiza przebiegu i realizacji działań zawartych w IV osi „Leader” PROW 2007-2013.....	353
Anna Nowak, Agnieszka Kamińska, Monika Różańska-Boczula: Przemiarne zróżnicowanie potencjału produkcyjnego rolnictwa w Polsce.....	363
Artur Ostromięcki, Dariusz Zając, Andrzej Mantaj: Znaczenie zasobów ziemi w działalności rolniczej rolników prowadzących dodatkowo pozarolniczą działalność gospodarczą.....	373
Magdalena Ratalewska: Przedsiębiorczość w sektorach kreatywnych.....	382

Jerzy Rembeza, Grzegorz Przekota: Sezonowość bezrobocia w krajach Unii Europejskiej.....	391
Agnieszka Skoczyła-Tworek: System kontroli wewnętrznej jako strategiczna linia obrony przed ryzykiem korporacyjnym.....	400
Feliks Marek Stawarczyk: Płaca minimalna a zatrudnienie – teoria i praktyka	409
Stanisław Swadźba: 10 lat w Unii Europejskiej. Gospodarka Polski na tle pozostałych gospodarek nowych krajów członkowskich.....	419
Piotr Szajner: System regulacji rynku cukru w UE a funkcjonowanie oligopolu cukrowego w Polsce.....	431
Jarosław Szostak: Przyczynek do rozważań wokół społecznej gospodarki rynkowej.....	441
Monika Szyda: Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju handlu internetowego w Polsce.....	454
Piotr Urbanek: Programy partycypacji we własności jako narzędzie kreacji czy destrukcji wartości dla akcjonariuszy.....	464
Zuzanna Urbanowicz: Wpływ polityki pieniężnej Europejskiego Banku Centralnego na stabilność cen w strefie euro.....	473
Małgorzata Wachowska: Rola bliskości geograficznej w pozyskiwaniu wiedzy. Badanie cytowań patentowych.....	483
Tatiana Wiśniewska: Funkcjonowanie placówek medycznych w kontekście wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w świetle badań własnych.....	492
Danuta Witzak-Roszkowska: Przestrzenne zróżnicowanie kapitału ludzkiego w Polsce.....	503
Renata Wojciechowska: Schemat wiedzy naukowej w ekonomii.....	514
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Strukturalny wymiar kapitału społecznego w Polsce.....	522
Grażyna Wolska: CSR jako współczesna koncepcja prowadzenia działalności gospodarczej. Zaangażowanie w ideę CSR przedsiębiorstw w Polsce.	533
Anna Zielińska-Chmielewska: Ocena realizacji strategii finansowych wybranych giełdowych spółek mięsnych w latach 2005-2011.....	543
Mariusz Zieliński: Koncepcja CSR z perspektywy państwa i przedsiębiorstwa.....	552
Krzysztof Zmarzłowski: Czynniki różnicujące spożycie piwa w polskich gospodarstwach domowych w latach 1999-2008.....	561

Summaries

Łukasz Abramczuk, Konrad Jabłoński, Aldona Skarżyńska: The projection of profitability of cereals and oil rapeseed depending on the level of costs of cultivation and production results.....	21
Irena Augustyńska-Grzymek: Unemployment vs. emigration of rural population on the example of Pomorze and Mazury region.....	31

Ryszard Barczyk: Significance of transformation of commercial banks for shaping the morphology of credit cycles in Poland in the years 1998-2013	44
Nicoletta Baskiewicz: Zadania właściciela procesu w kolejnych etapach zarządzania procesami.....	55
Aneta Bernatowicz: Human resource management in the process of building a construction company's human capital.....	64
Agnieszka Bretyn: Household consumption in Poland in comparison to selected European Union countries.....	74
Kazimierz Cyran, Sławomir Dybka: Distribution of products against the background of other areas of using Internet in the food sector enterprises (eg. Podkarpackie Voivodeship)	85
Sławomir Czetwertyński: The virtualization of information goods on the example of video on demand.....	96
Magdalena Czulowska, Marcin Żekało: Costs of feeding cows in farms specializing in milk production	104
Małgorzata Deszczka-Tarnowska: Microcredit market. Polish and German framework.....	114
Grzegorz Dybowski: Economic relationships in Polish poultry meat chain ..	124
Mateusz Folwarski: Analysis of dependencies of influence of selected variables on the level of remuneration of senior management in banks in chosen countries.....	133
Artur Grabowski: The economic impact of the Winter Olympic Games. Recommendation for Poland.....	143
Aleksander Grzelak, Angelika Dziubak: Wybrane problemy rozwoju gospodarczego Meksyku na początku XXI wieku	154
Marcin Halicki, Bogusław Ślusarczyk: Analiza wpływu internacjonalizacji gospodarek na proces zarządzania portfelem	164
Anna Horodecka: Homo oeconomicus, as the basis of economics. Criticism and alternatives	183
Żaklina Jabłońska, Piotr Jabłoński: The franchise business model in small and medium-sized food stores operating in Poland.....	194
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Modeling the energy market using modern forecasting methods.....	204
Michał Jurek: Business model of cooperative banks in Poland. Risks and challenges	214
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak: Multidimensional comparative analysis of regional development of western and eastern Poland.....	227
Janusz Kot, Ewa Kraska: Cooperation as part of the activities of companies located in clusters (on the example of Świętokrzyskie region).....	238
Andrzej Kowalczyk: Competitiveness of enterprises. Selected issues.....	250

Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: FDI effects on productivity. An alternative approach	261
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: The role of international integration in economic development. Analysis in the context of creative destruction.....	271
Hanna Kruk: Pollution heaven hypothesis. Theoretical approach	281
Anna Krzysztofek: New formula of Respect Index.....	292
Justyna Kujawska: DEA as a method for evaluating of non-medical health determinants.....	302
Paweł Kulpaka: M. Friedman permanent consumption model and Keynesian consumption functions. Empirical verification of the selected theories on the example of Poland	313
Wojciech Leoński: Benefits and costs connected with CSR in enterprises.....	322
Józef Łobocki: The role of local embeddedness under conditions of global economy.....	330
Agnieszka Łopatka: Analysis of social development, including sex indicator by Human Development Index in Poland.....	340
Aleksandra Majda: Źródła przewagi konkurencyjnej firm rodzinnych w Polsce i we Włoszech w czasach gospodarki opartej na wiedzy – analiza porównawcza	352
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz: Analysis of process and realization of activities implemented in IV axis “Leader” of RADP 2007-2013 ..	362
Anna Nowak, Agnieszka Kamińska, Monika Różańska-Boczula: Spatial differentiation of agriculture productive potential in Poland.....	372
Artur Ostromęcki, Dariusz Zajac, Andrzej Mantaj: The importance of land resources in non-agricultural business of farmers running additional non-agricultural business activity	381
Magdalena Ratalewska: Entrepreneurship in creative sectors.....	390
Jerzy Rembeza, Grzegorz Przekota: Seasonality of unemployment in EU countries.....	399
Agnieszka Skoczylas-Tworek: The internal control system as a strategic line of defence against corporate risk	408
Feliks Marek Stawarczyk: Minimum wages and employment. Theory and practice.....	418
Stanisław Swadźba: 10 years in the European Union. Polish economy against the background of the new member states.....	430
Piotr Szajner: Sugar market regime in the EU vs. oligopoly in Polish sugar .	440
Jarosław Szostak: Socio-economic growth as a rationale for the social market economy model.....	453
Monika Szyda: Economic determinants of e-commerce development in Poland	463

Piotr Urbanek: Long term incentives programs in the process of creation or destruction of shareholder value	472
Zuzanna Urbanowicz: Impact of monetary policy of the European Central Bank on price stability in the eurozone	482
Małgorzata Wachowska: The role of geographic proximity in knowledge acquisition. A study of patent citations	491
Tatiana Wiśniewska: Functioning of medical facilities in the context of Information and Communication Technology in the light of own research ..	502
Danuta Wiczak-Roszkowska: Spatial diversity of human capital in Poland	513
Renata Wojciechowska: Scientific knowledge scheme in economics	521
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Structural dimension of social capital in Poland	532
Grażyna Wolska: CSR as a modern concept of economic activity. CSR awareness in Poland	542
Anna Zielińska-Chmielewska: Assessment of financial strategies implementation of chosen stock meat enterprises in the period 2005-2011	551
Mariusz Zieliński: The concept of the CSR from the state and the company perspective	560
Krzysztof Zmarzłowski: Factors differentiating beer consumption in Polish households in the years 1999-2008.....	570

Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

e-mails: grazyna.karmowska@zut.edu.pl; mirosława.marciniak@zut.edu.pl

WIELOWYMIAROWA ANALIZA PORÓWNAWCZA ROZWOJU REGIONALNEGO POLSKI WSCHODNIEJ I ZACHODNIEJ

Streszczenie: Celem artykułu jest zbadanie zjawisk ekonomiczno-społecznych zachodzących w wybranych regionach przygranicznych Polski w celu stwierdzenia, czy występuje tam konwergencja i jak wpływa na zróżnicowanie przestrzenne rozwoju regionalnego. Obiektami badań były dwa makroregiony: region wschodni i region zachodni. W pracy wykorzystano metody statystyki opisowej, analizę skupień i metodę aglomeracyjną oraz klasyczne metody wnioskowania. Analiza porównawcza wykazała, że region zachodni znacznie wyprzedza region wschodni. W gospodarkach obu regionów sektor usługowy jest bliski przeciętnej krajowej. Sektor rolniczy zdecydowanie dominuje w regionie wschodnim, a w regionie zachodnim – sektor przemysłowy. Analiza skupień podregionów wykazała, że na tych obszarach zachodzi proces konwergencji między regionami oraz wewnątrz nich.

Słowa kluczowe: regiony peryferyjne, rozwój regionalny, struktura gospodarki, analiza wielowymiarowa.

DOI: 10.15611/pn.2014.347.20

1. Wstęp

Szczególnym rodzajem obszarów peryferyjnych są regiony przygraniczne, charakteryzujące się: odrębnością geograficzną, peryferyjną pozycją w stosunku do pozostałych regionów, słabą dostępnością, niskim poziomem rozwoju oraz słabym zurbanizowaniem. Jedną z cech charakterystycznych regionów przygranicznych, funkcjonujących wzdłuż tego typu granicy, jest systematyczny odpływ migracyjny ludności na obszary rdzeniowe, określane – ze względu na selektywności migracji – jako proces „wymywania” zasobów kapitału ludzkiego. Czynnikiem wypychającymi mogą być ograniczenia dotyczące m.in. prowadzonej działalności gospodarczej. Odpływ tego typu ludności wywołuje konsekwencje demograficzne i społeczne. Pierwszym, najbardziej zauważalnym skutkiem odpływu migracyjnego ludności

w wieku rozrodczym jest depopulacja. Innym zjawiskiem demograficznym jest proces starzenia się ludności, szczególnie widoczny na obszarach przygranicznych, położonych wzdłuż granic dezintegrujących [Miszczuk 2013].

W Polsce można wyróżnić dwa makroregiony przygraniczne: wschodni i zachodni. Polska Wschodnia (region wschodni) obejmuje obszar 5 województw: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie. Z kolei w skład Polski Zachodniej (region zachodni) wchodzi takie województwa, jak: zachodniopomorskie, wielkopolskie, lubuskie, opolskie i dolnośląskie [Mogiła, Zaleski, Zathy 2011]. Cechą wspólną obu obszarów jest poczucie peryferyjności regionów. Sprowadzanie peryferyjności do najbardziej spektakularnych jej przejawów, tj. do słabej dostępności komunikacyjnej oraz niskiego poziomu rozwoju gospodarczego, jest jednak zbyt dużym uproszczeniem. Ma ona także wymiar społeczno-demograficzny, kulturowy czy polityczno-administracyjny i jako zjawisko wielopłaszczyznowe stanowi interesujące pole badawcze dla nauk społecznych.

Celem artykułu jest zbadanie zjawisk ekonomiczno-społecznych zachodzących w wybranych regionach przygranicznych Polski w celu stwierdzenia, czy występuje tam konwergencja i jak wpływa na zróżnicowanie przestrzenne rozwoju regionalnego.

2. Materiał i metody badawcze

Podstawowym źródłem danych były dane statystyczne *Banku Danych Lokalnych* Głównego Urzędu Statystycznego oraz internetowa baza danych o projektach współfinansowanych ze środków unijnych realizowanych w Polsce – *mapa dotacji*.

W pracy badawczej wykorzystano metody statystyki opisowej, metody analizy wielowymiarowej – analizę skupień i metodę aglomeracyjną, oraz klasyczne metody wnioskowania (indukcję i dedukcję). Statystykę opisową wykorzystano do analizy wskaźników makroekonomicznych oraz przy ocenie poziomu absorpcji środków unijnych na poziomie województw badanych regionów. Przy ocenie funkcji wyspecjalizowanych regionu oraz wyznaczenia poziomu jego specjalizacji zastosowano wskaźnik koncentracji Florence’a obliczany według wzoru [Strahl (red.) 2006]:

$$W_{Zi} = \frac{Z_{iR} : Z_R}{Z_{iK} : Z_K},$$

gdzie: W_{Zi} – współczynnik specjalizacji pracujących w i -tym dziale gospodarki w regionie,

Z_{iR} – liczba pracujących w i -tym dziale gospodarki w regionie,

Z_{iK} – liczba pracujących w i -tym dziale gospodarki w kraju,

Z_R – ogólna liczba pracujących w regionie,

Z_K – ogólna liczba pracujących w kraju.

Do określenia procesów zróżnicowania przestrzennego rozwoju poszczególnych podregionów posłużono się metodą k -średnich, obierając odległość euklidesową

jako miarę odległości. Celem przeprowadzonego grupowania była maksymalizacja odległości poszczególnych skupień. Liczbę grup określono empirycznie na podstawie wyników analizy aglomeracji.

Jako zmienne diagnostyczne umożliwiające określenie stanu rozwoju społeczno-gospodarczego oraz uchwycenie zachodzących zjawisk demograficznych wybrano następujące dane statystyczne:

- X1 – ludność (w osobach);
- X2 – saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały (w osobach);
- X3 – saldo migracji zagranicznych (w osobach);
- X4 – stopa bezrobocia rejestrowanego (w %);
- X5 – podmioty gospodarcze na 10 tys. mieszkańców (sztuk);
- X6 – nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca (w złotych);
- X7 – produkcja sprzedana na 1 mieszkańca (w złotych).

Analizie poddano dane statystyczne zagregowane na poziomie NUTS 3 za lata 2008 i 2012 po ich uprzedniej standaryzacji.

3. Stan i kierunki rozwoju gospodarczego regionów

Procesy konwergencji klasycznie bada się, porównując poziom ujednoczenia dochodów, porównując poziom produktu krajowego brutto (PKB) czy wartości dodanej brutto (WDB) [Karmowska 2013]. Ze względu na dostępność danych analizie poddano wartość dodaną brutto.

W 2011 roku łącznie WDB z obszaru regionu zachodniego wyniosła 348,797 mln zł (co stanowi 26% WDB całej Polski), a najlepsze okazały się województwa: wielkopolskie (125 131 mln zł) i dolnośląskie (115 163 mln zł). Najsłabszym pod względem wyników gospodarczych były województwa: opolskie (28 344 mln zł) i lubuskie (29 474 mln zł). W tym samym okresie WDB z obszaru regionu wschodniego wyniosło 201,385 mln zł (co stanowi 15% WDB Polski oraz 58% WDB regionu zachodniego). W tabeli 1. zestawiono miejsca poszczególnych województw w rankingach wojewódzkich Polski opracowanych na podstawie wielkości WDB w latach 2005-2011.

Na poziomie jednostek NUTS 2 przodujące w regionie wschodnim były województwa: lubelskie (51 428 mln zł) i podkarpackie (50 096 mln zł). Słabsze o 40% pod względem wyników gospodarczych były natomiast wszystkie pozostałe województwa tego regionu – warmińsko-mazurskie (36 551 mln zł), świętokrzyskie (33 233 mln zł) i podlaskie (30 077 mln zł). Porównując poziom rozwoju województw według WDB, widzimy wyraźnie, że województwa wschodnie cechuje szczególnie niski poziom rozwoju i zajmują ostatnie miejsca w rankingu (na 16 województw od 10 do 15). Region zachodni jest bardziej zróżnicowany. Województwa wielkopolskie i dolnośląskie plasują się na czele tabeli rankingowej. Zachodniopomorskie zajmuje miejsce 9 (10 w 20011 r.), natomiast pozostałe zajmują miejsca na samym dole tabeli.

Tabela 1. Ranking wybranych województw w skali kraju według wartości dodanej brutto

Województwo	Lata						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Region wschodni							
Lubelskie	10	10	10	10	10	10	9
Podkarpackie	11	11	11	11	11	11	11
Podlaskie	15	15	15	15	14	14	14
Świętokrzyskie	13	13	13	13	13	13	13
Warmińsko-mazurskie	12	12	12	12	12	12	12
Region zachodni							
Lubuskie	14	14	14	16	15	15	15
Wielkopolskie	3	3	3	3	3	3	3
Zachodniopomorskie	9	9	9	9	9	9	10
Dolnośląskie	4	4	4	4	4	4	4
Opolskie	16	16	16	14	16	16	16

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Realizacja celów polityki regionalnej odbywa się poprzez tzw. inicjatywy krajowe, które przybierają formę programów operacyjnych, uzgodnionych z Komisją Europejską. Polska w całości była objęta celem 1 – rozwój i dostosowanie strukturalne w regionach słabiej rozwiniętych, a od 2000 roku został dołączony cel 6 – rozwój i dostosowania strukturalne w regionach o małej gęstości zaludnienia. W latach 2007-2013 za główny cel polityki regionalnej obrano konwergencję. Na kolejny okres programowania (lata 2014-2020) celem stało się inwestowanie dla wzrostu i zatrudnienia. W latach 2004-2006 w ramach polityki spójności UE cele realizowane były za pomocą sektorowych programów operacyjnych (SPO), takich jak:

- *Wzrost Konkurencyjności Gospodarki*, związany z rozwojem przedsiębiorczości i ze wzrostem innowacyjności, na który przeznaczono 2,6 mld euro, co stanowiło 19% funduszy UE zaangażowanych w Polsce;
- *Rozwój Zasobów Ludzkich*, dotyczący przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu, aktywizacji zawodowej i społecznej młodzieży (2,5 mld euro, 18% alokowanych środków),
- *Transport i Gospodarka Morska*, mający na celu budowę oraz modernizację dróg krajowych i autostrad (1,1 mld euro, 8% alokowanych środków);
- *Ochrona Środowiska i Gospodarka Wodna*, działania wspierające rozwój zrównoważony oraz rozwój systemów informacyjnych w ochronie środowiska (0,8 mld euro, 6% alokowanych środków);

- *Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego*, którego celem było podniesienie konkurencyjności 16 województw polskich na tle regionów europejskich (4,2 mld euro, 30% alokowanych środków).

W drugim okresie programowania (lata 2007-2013) zaangażowanie finansowe UE w Polsce było bez porównania większe. Polityka spójności była realizowana według następujących programów operacyjnych (PO):

- *Infrastruktura i Środowisko* – 41,9% całości środków (27,9 mld euro), którego celem jest zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów oraz polepszenie życia mieszkańców poprzez rozwój infrastruktury technicznej;
- *Kapitał Ludzki* – 14,6% całości środków (9,7 mld euro), służy umożliwieniu pełnego wykorzystania potencjału zasobów ludzkich w wymiarze zarówno indywidualnym, jak i społecznym;
- *Innowacyjna Gospodarka* – 12,4% całości środków (8,3 mld euro), jego zadaniem jest wspieranie szeroko rozumianej innowacyjności;
- *16 regionalnych programów operacyjnych* – 24,9% całości środków (16,6 mld euro), którymi zarządzają organy wykonawcze samorządów województw.

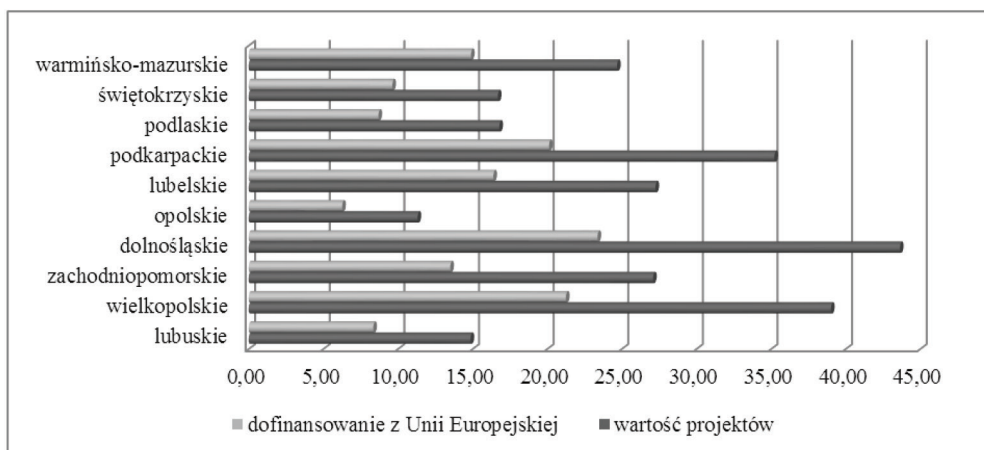
Nowością w porównaniu z poprzednim okresem jest PO *Rozwój Polski Wschodniej*, na który przeznaczono 3,4% całości środków (2,3 mld euro). Jego celem było przyspieszenie tempa rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju oraz wzmocnienie działania innych programów operacyjnych na tym obszarze. Zakres terytorialny Polski Wschodniej na potrzeby tego programu, obok województw przygranicznych, został rozszerzony o równie słabe ekonomicznie, ale nieleżące przy granicy państwowej województwo świętokrzyskie. Najprawdopodobniej program ten będzie kontynuowany w latach 2014-2020 [Miszczyk 2013].

We wszystkich badanych województwach realizowano projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej. Wartość tych projektów i wysokość uzyskanych dotacji unijnych przedstawiono na rys. 1.

Województwa regionu zachodniego łącznie realizowały 44 092 projekty o wartości 135,95 mld zł, a poziom dofinansowania wyniósł 54%. Natomiast województwa regionu wschodniego realizowały 50 308 projektów o łącznej wartości 120,68 mld zł, przy 58-procentowym dofinansowaniu ze środków UE. Zatem widać, że Polska Zachodnia lepiej wykorzystwała fundusze unijne, mimo iż dla regionu wschodniego zaalokowano dodatkowe środki finansowe dostępne w ramach Programu Operacyjnego *Rozwój Polski Wschodniej*.

Kolejnym zadaniem badawczym było stwierdzenie, czy fakt znacznej absorpcji dotacji unijnych wpłynął na strukturę gospodarek regionalnych oraz czy zmienił specjalizację danego obszaru. W tym celu wydzielono trzy podstawowe sektory ekonomiczne, bazując na klasyfikacji działalności gospodarczej (PKD 2007): sektor rolniczy (sekcje A-B), sektor przemysłowy (sekcje C-F) i sektor usługowy (sekcje G-Q)¹. Jedną z miar specjalizacji gospodarczej danego regionu jest udział zatrudnio-

¹ Definicja pochodzi z Banku Danych Lokalnych GUS.

Rys. 1. Wartość i wysokość dotacji unijnych na projekty zrealizowane w regionie wschodnim i regionie zachodnim Polski według województw (w mld zł) – stan na koniec 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych mapy dotacji.

Tabela 2. Udział zatrudnionych w poszczególnych sektorach ekonomicznych w latach 2008 i 2012.

Jednostka terytorialna	Lata					
	2008			2012		
	Sektory					
	rolniczy	przemysłowy	usługowy	rolniczy	przemysłowy	usługowy
Region wschodni						
Lubelskie	0,2964	0,2234	0,4792	0,2767	0,2144	0,5079
Podkarpackie	0,2279	0,2864	0,4857	0,1970	0,3036	0,4994
Podlaskie	0,2716	0,2254	0,5010	0,2505	0,2309	0,5185
Świętokrzyskie	0,2508	0,3085	0,4407	0,2397	0,2842	0,4743
Warmińsko-mazurskie	0,1270	0,3345	0,5385	0,1186	0,3221	0,5593
Wartość średnia dla regionu	0,2348	0,2756	0,4890	0,2165	0,2711	0,5119
Region zachodni						
Lubuskie	0,0865	0,3630	0,5505	0,0764	0,3325	0,5911
Wielkopolskie	0,1564	0,3636	0,4800	0,1369	0,3445	0,5186
Zachodniopomorskie	0,0618	0,3127	0,6237	0,0819	0,3007	0,6157
Dolnośląskie	0,0671	0,3885	0,5427	0,0653	0,3483	0,5855
Opolskie	0,1221	0,3636	0,5143	0,1163	0,3712	0,5097
Wartość średnia dla regionu	0,0988	0,3583	0,5422	0,0953	0,3395	0,5641

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

nych w danym sektorze ekonomicznym do zatrudnionych ogółem. Tendencje występujące w badanych regionach w latach 2008-2012 reprezentują dane tab. 2.

W 2008 roku w regionie wschodnim w sektorze usług pracowało około 50% zatrudnionych, a w pozostałych sektorach udział zatrudnionych był na zbliżonym poziomie (po około 25%). W 2012 roku zatrudnienie w sektorze przemysłowym pozostało na tym samym poziomie, natomiast zmniejszyło się zatrudnienie w sektorze rolniczym – średnio o około 2 p.p. – na rzecz sektora usługowego. Z kolei w regionie zachodnim również przeważał sektor usługowy dający największe zatrudnienie (ponad 50% pracujących), natomiast zdecydowanie mniej niż w regionie wschodnim było zatrudnionych w rolnictwie, bo około 10%. Wynika to ze specyfiki rolnictwa na ziemiach zachodnich, gdzie funkcjonują duże gospodarstwa rolne (na 16,5% użytków rolnych (UR) kraju przypada 18,6% gospodarstw, a w województwach wschodnich – na 14,9% UR funkcjonuje 35,74% gospodarstw). Podobnie jak w regionie wschodnim w 2012 roku w Polsce Zachodniej zmniejszyło się zatrudnienie w sektorze przemysłowym na rzecz sektora usługowego.

Bardziej dokładnych informacji o specjalizacji regionów dostarcza współczynnik koncentracji Florence’a, który w przypadku dużej aktywności zawodowej ludności w poszczególnych funkcjach regionu w odniesieniu do przeciętnej w tym zakresie sytuacji w kraju przyjmuje wartość powyżej jedności – gdy region specjalizuje się w danym zakresie, a poniżej jedności – gdy brak takiej specjalizacji. W tabeli 3 zestawiono wskaźniki koncentracji obliczone dla wszystkich województw analizowanych regionów.

Tabela 3. Wskaźniki Florence’a dla regionów Polski Wschodniej i Zachodniej za lata 2008-2012

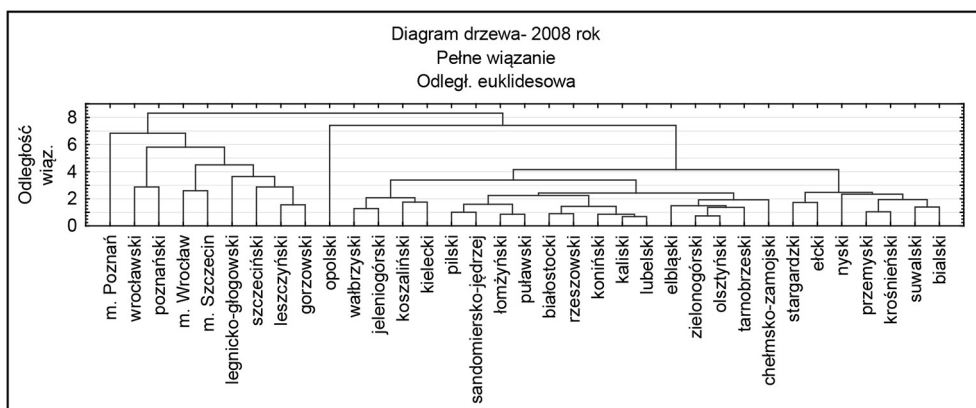
Lata	Sektory					
	rolniczy		przemysłowy		usługowy	
	region wschodni	region zachodni	region wschodni	region zachodni	region wschodni	region zachodni
2008	1,73	0,75	0,85	1,14	0,90	0,98
2009	1,74	0,82	0,85	1,11	0,91	0,98
2010	1,75	0,80	0,87	1,11	0,90	0,98
2011	1,76	0,78	0,88	1,11	0,89	0,99
2012	1,77	0,79	0,88	1,12	0,89	0,98

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na podstawie danych z tab. 3 stwierdzono, że w regionie wschodnim przeważa koncentracja zatrudnienia w sektorze rolniczym – w badanym okresie wskaźnik wzrósł z poziomu 1,73 do 1,77. Natomiast region zachodni przejawia koncentrację w sektorze przemysłowym, utrzymując się na stałym poziomie 1,11 (z wyjątkiem roku 2008, w którym osiągnął wartość 1,14). Reasumując, można stwierdzić, że w badanym czasie zmiany zachodziły bardzo powoli i tylko w jednym kierunku – umacniania się sektora rolniczego w regionie wschodnim i przemysłowego w regionie zachodnim.

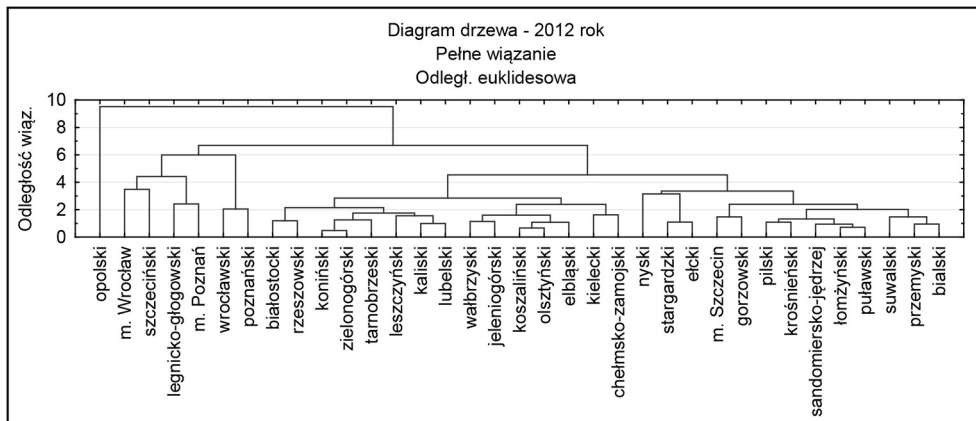
4. Zróżnicowanie przestrzenne rozwoju społeczno-gospodarczego

Wobec tak znacznego zaangażowania środków finansowych UE rodzi się pytanie, czy na poziomie regionalnym (NUTS 2 i NUTS 3) w obu rozważanych regionach przygranicznych zachodzi proces konwergencji i jaki ma charakter. Aby udzielić odpowiedzi na to pytanie, przeprowadzono badanie za pomocą analizy wielowymiarowej, wykorzystując metodę grupowania k -średnich, na bazie wskaźników ekonomicznych, odzwierciedlających zmiany społeczno-gospodarcze na obszarze Polski Wschodniej i Zachodniej. Liczba grup została określona na podstawie wykresów uzyskanych za pomocą programu *Statistica* firmy Statsoft, z użyciem metody aglomeracji (odległość euklidesowa, pełne wiązanie). Diagramy drzew przedstawiono na rys. 2 i rys. 3.

Rys. 2. Diagram drzewa uzyskany metodą aglomeracji na podstawie danych za 2008 rok

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 3. Diagram drzewa uzyskany metodą aglomeracji na podstawie danych za 2012 rok.

Źródło: opracowanie własne.

W wyniku zastosowania algorytmu k -średnich podregiony należące do badanych województw podzielono na siedem grup zawierających obiekty najbardziej do siebie „podobne”. Wyniki grupowania uzyskane dla danych za 2008 rok przedstawiono w tab. 4, a za 2012 rok w tab. 5.

Tabela 4. Wyniki grupowania podregionów Polski Wschodniej i Zachodniej za pomocą metody k -średnich w 2008 roku

Grupa	Podregiony
Skupienie 1	opolski
Skupienie 2	chełmsko-zamojski, kaliski, koniński, leszczyński, lubelski, rzeszowski, tarnobrzeski
Skupienie 3	m. Poznań, m. Szczecin, m. Wrocław
Skupienie 4	białostocki, krośnieński, łomżyński, pilski, puławski, sandomiersko-jędrzejowski, suwalski
Skupienie 5	elbląski, gorzowski, jeleniogórski, kielecki, koszaliński, nyski, olsztyński, stargardzki, szczeciński, wałbrzyski, zielonogórski
Skupienie 6	białski, ełcki, przemyski
Skupienie 7	legnicko-głogowski, poznański, wrocławski

Źródło: opracowanie własne.

W 2008 r. trzy skupienia tworzyły podregiony z województw zachodnich (1, 3 i 7), znaczną przewagę stanowiły również w skupieniu 5 (8 podregionów zachodnich i 3 wschodnie). Jedynie w skupieniu 4 przeważały podregiony wschodnie (odpowiednio 5 do 2), a w skupieniu 2 stan był bliski równowagi (3 wschodnie i 4 zachodnie).

Tabela 5. Wyniki grupowania podregionów Polski Wschodniej i Zachodniej za pomocą metody k -średnich w 2012 roku

Grupa	Podregiony
Skupienie 1	białski, suwalski
Skupienie 2	opolski
Skupienie 3	legnicko-głogowski, m. Poznań, m. Wrocław
Skupienie 4	białostocki, gorzowski, krośnieński, leszczyński, łomżyński, m. Szczecin, pilski, puławski, sandomiersko-jędrzejowski, szczeciński
Skupienie 5	chełmsko-zamojski, elbląski, jeleniogórski, kaliski, kielecki, koniński, koszaliński, lubelski, olsztyński, rzeszowski, tarnobrzeski, wałbrzyski, zielonogórski
Skupienie 6	ełcki, nyski, przemyski, stargardzki
Skupienie 7	poznański, wrocławski

Źródło: opracowanie własne.

W 2012 r. w dwóch skupieniach występuje taka sama liczba podregionów wschodnich i zachodnich (skupienie 4 i 6), w skupieniu 5 zmniejszyła się dominacja

podregionów zachodnich. Zjawiska te świadczą o konwergencji regionów wschodnich i zachodnich. Obraz ten zakłada występowanie nadal skupień z podregionami z jednego regionu (trzy z obiektami z regionu zachodniego (2, 3, 7) i jeden ze wschodniego (1)). Przesunięcie m. Szczecina do innego skupienia świadczy o zmianach społeczno-gospodarczych występujących także wśród dużych aglomeracji miejskich. Z kolei sytuacja w podregionie opolskim w badanym okresie nie uległa zmianie, a więc nadal tworzy jednoelementowe skupienie.

Jakie były kryteria klasyfikacji obiektów do poszczególnych skupień, najlepiej obrazują charakterystyki poszczególnych skupień przedstawione na dwóch kolejnych tabelach (tab. 6 i 7) w postaci wyników analizy porównawczej wymiarów (zmiennych diagnostycznych) centroidów skupień.

Tabela 6. Charakterystyka skupień podregionów na podstawie danych za 2008 rok (według centroidów)

Nr skupienia	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7
1	↓ -3,15516	↘ 0,285169	↓ -4,97416	↘ -0,91016	↘ -0,055417	↘ -0,035994	↗ 0,78241
2	↑ 0,87248	↓ -0,094638	↗ 0,23411	⇒ -0,37664	↓ -0,455362	↓ -0,336247	↘ -0,22081
3	↑ 0,19904	↓ -0,609410	↑ 0,48145	↓ -1,85864	↑ 2,515475	↑ 1,844181	↗ 0,90482
4	↗ -0,41131	↓ -0,221473	↗ 0,32732	⇒ -0,07812	↓ -0,733351	↓ -0,595742	↘ -0,37363
5	↑ 0,21393	↓ -0,149756	↓ -0,20826	↑ 0,80559	↘ 0,271895	↘ -0,181596	↘ -0,15673
6	⇒ -1,12492	↓ -0,286516	↑ 0,47200	↑ 1,20910	↓ -0,922171	↓ -0,845869	↓ -1,16825
7	↑ 0,11712	↑ 2,087567	⇒ 0,15821	↘ -0,93980	↘ 0,201882	↑ 1,854179	↑ 1,96434

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 7. Charakterystyka skupień podregionów na podstawie danych za 2012 rok (według centroidów)

Nr skupienia	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7
1	↓ -1,76876	↓ -0,350474	↑ 0,38085	↗ 0,27197	↓ -0,306164	↓ -0,897005	↘ -0,54328
2	↑ 0,64436	↓ 0,303684	↓ -5,02869	↘ -0,83683	↑ 5,479414	↓ -0,885300	↓ -1,19428
3	↗ 0,16155	↓ -0,225263	0,10015	↓ -1,60393	↓ -0,027913	↑ 2,525778	↑ 2,03678
4	⇒ -0,57851	↓ -0,089433	↑ 0,28342	↘ -0,23850	↓ -0,214288	↘ -0,116110	↘ -0,09516
5	↑ 0,92175	↓ -0,304620	↓ -0,00311	↗ 0,30738	↓ -0,229633	↓ -0,252224	↘ -0,19493
6	↘ -1,20058	↓ -0,230562	↑ 0,25660	↑ 1,40693	↓ 0,167926	↓ -0,527828	↓ -0,94887
7	↑ 0,50656	↑ 3,424843	↘ 0,07319	↓ -1,06696	⇒ -0,163476	↑ 0,826649	↑ 1,72583

Źródło: opracowanie własne.

W 2008 roku najlepszymi pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego okazały się skupienia 3 i 7, zawierające wyłącznie podregiony zachodniej Polski, które są gęsto zaludnione, posiadają dobrze rozwinięte gospodarki i stosunkowo niską stopę bezrobocia. Skupienie 3 zawiera wyłącznie duże aglomeracje miejskie (Poznań, Szczecin i Wrocław), a skupienie 7 obszary położone wokół nich (z wyjątkiem Szczecina). Porównując oba skupienia, można zauważyć odpływ ludności z dużych miast na tereny podmiejskie (migracje wewnętrzne). Najsłabszymi pod względem aktywności gospodarczej okazały się skupienia 5 i 6, charakteryzujące się niskim

poziomem przedsiębiorczości i wysoką stopą bezrobocia. Różni je mobilność zawodowa mieszkańców – migracje zagraniczne – saldo migracji było znacznie niższe w przypadku skupienia 5. Specyficznym (jednoelementowym) skupieniem okazało się skupienie 1. Zaliczono do niego podregion opolski, dla którego saldo migracji zagranicznych było najniższe (kilkakrotnie przewyższające pozostałe podregiony). Pozostałe skupienia charakteryzują się m.in: ujemnym saldem migracji wewnętrznych i dodatnim zagranicznych oraz niskim poziomem aktywności gospodarczej.

W 2012 roku ponownie podregion opolski utworzył oddzielne skupienie (2), ale zmieniła się jego charakterystyka – wzrosła liczba mieszkańców oraz rozwinęła się przedsiębiorczość. Jednakże nadal dominował pod względem liczby osób wyjeżdżających za granicę w celach zarobkowych. Zmniejszeniu uległa liczba obiektów sklasyfikowanych do dwóch „najlepszych” skupień, którymi były (podobnie jak w 2008 roku) skupienia 3 i 7. Wzrost bezrobocia oraz odpływ ludności z tych terenów silnie zaznaczył się w podregionach skupienia 6. Podobne tendencje wystąpiły na obszarach zaliczonych do skupienia 1 (usytuowanych wzdłuż wschodniej granicy Polski – okolice Suwałk i Białegostoku). Zbliżanie się do siebie wschodnich i zachodnich regionów można zaobserwować, analizując skupienia 4 i 5, które zawierają łącznie 23 podregiony (ok. 66% ogółu), co wyraźnie wskazuje na postępującą konwergencję badanych regionów.

5. Zakończenie

Podstawowym uwarunkowaniem funkcjonowania gospodarki regionu przygranicznego jest specyfika systemu ekonomicznego państwa, którego jest on częścią. Stanem docelowym funkcjonowania gospodarek tego typu regionów jest ich spójność rozumiana jako konwergencja poziomów rozwoju między nimi oraz intensywność powiązań społeczno-ekonomicznych, komplementarna w stosunku do ich relacji z pozostałymi regionami państw, których stanowią części. By tak się stało, konieczne jest budowanie konkurencyjności regionów przygranicznych, wspierane działaniami w zakresie polityki regionalnej.

Polityka regionalna w Polsce jest ściśle związana z celami i działaniami określonymi w polityce spójności Unii Europejskiej, w ramach której ustanowiono specjalne środki finansowe przeznaczone na jej realizację (fundusze unijne). W przypadku wschodniego i zachodniego regionu Polski można stwierdzić, iż poziom absorpcji funduszy unijnych był dostatecznie wysoki, dzięki czemu możliwe były zmiany społeczne i ekonomiczne, które przelożyły się na ich rozwój gospodarczy. Najbardziej intensywnie rozwijał się sektor usługowy, ale ponieważ struktura gospodarcza badanych regionów była różna, toteż w regionie wschodnim umocnił się również sektor rolniczy, a z kolei w zachodnim sektor przemysłowy.

Polska Zachodnia lepiej wykorzystwała fundusze unijne, mimo iż dla regionu wschodniego zaalokowano dodatkowe środki finansowe. Wartość projektów dofinansowanych ze środków unijnych w obu regionach była na podobnym poziomie

(o 13% więcej w regionie zachodnim), natomiast poziom ich dofinansowania różnił się o 4% (wyższy w regionie wschodnim – 58%).

Badane regiony różnią się specjalizacją aktywności zawodowej ludności. Współczynnik koncentracji Florence’a pokazuje, że w regionie wschodnim sektorem dominującym jest rolnictwo, natomiast w regionie zachodnim – przemysł.

Pod względem zróżnicowania przestrzennego rozwoju można zauważyć, że w 2008 roku w trzech skupieniach (4, 5 i 6) znalazło się 60% badanych podregionów, natomiast w 2012 roku już 87%. Świadczy to o tym, że pod względem gospodarczym regiony te „zbliżają się do siebie”. Podobnie wygląda sytuacja w odniesieniu do zjawisk społecznych. Zarówno na wschodzie Polski, jak i na zachodzie następuje odpływ ludności z terenów rolniczych bądź słabo zurbanizowanych w kierunku obszarów o bardziej zróżnicowanej strukturze gospodarczej. Zmniejszyły się migracje zagraniczne, a znaczenia nabrały ruchy migracyjne ludności w obrębie danego regionu.

Analiza porównawcza skupień pokazała również, że regiony wschodni i zachodni różnicują się także wewnątrznie, tworząc oddzielne skupienia. Zazwyczaj są to podregiony przejawiające większe tendencje w kierunku pozytywnych przeobrażeń społeczno-gospodarczych. Zjawisko to jest naturalne i świadczy o wyodrębnieniu się biegunów wzrostu dla danego regionu, które w przyszłości będą stymulować rozwój gospodarczy całego regionu.

Literatura

Bank danych lokalnych GUS: <http://stat.gov.pl>

Karmowska G., 2013, *Dywergencja czy konwergencja. Studium duoregionu Pomorze*, Wyd. Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, Szczecin.

Komornicki T., Miszczuk A., 2013, *Transgraniczne powiązania województw Polski Wschodniej*, Ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego na potrzeby aktualizacji *Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020*.

Mapa dotacji: <http://mapadotacji.gov.pl>

Miszczuk A., 2013, *Uwarunkowania peryferyjności regionu przygranicznego*, Norbertinum, Lublin.

Mogiła Z., Zaleski J., Zathay M., 2011, *Wykorzystanie przygranicznego położenia terenów znajdujących się w zachodniej części Polski dla rozwoju społeczno-gospodarczego*, Ekspertyza przygotowana na zamówienie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego Rzeczypospolitej Polskiej w ramach prac nad *Strategią Rozwoju Polski Zachodniej*, Wrocław.

Strahl D. (red.), 2006, *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.

Założenia rozwoju Polski Zachodniej, Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, Poznań 2012.

MULTIDIMENSIONAL COMPARATIVE ANALYSIS OF REGIONAL DEVELOPMENT OF WESTERN AND EASTERN POLAND

Summary: The main goal of this paper is to study the economic and social effects coinciding at chosen border regions of Poland, in search of convergence and its influence on diversification at regional area development. The targets of the research were two macro regions: eastern region and western region. In the research work there were used the methods of descriptive statistics, focus analysis, agglomeration method and classic conclusion methods. The services markets of both regions are close to country average. Agricultural sector is dominant in the eastern region, on the contrary to the western one, where industrial sector is dominant. The focus analysis of the subregions adherent to examined macro regions shows that the process of convergence of these regions, takes place between and inside them.

Keywords: outskirts, regional development, economic structure, multidimensional analysis.